

ЕКОСИСТЕМИ В УМОВАХ АНТРОПОГЕННОГО НАВАНТАЖЕННЯ І ЗМІНИ КЛІМАТУ

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА СТАН ВОДОЙМ РІВНЕНЬСЬКОГО ТА ЖИТОМИРСЬКОГО ПОЛІССЯ У ЗВ'ЯЗКУ З НЕРАЦІОНАЛЬНИМ ВИКОРИСТАННЯМ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

Серебряна М.О., Деревська К.І.

Національний університет «Києво-Могилянська академія», Київ

Одним з екологічних ризиків для території Рівненського і Житомирського Полісся є погіршення стану поверхневих вод і можлива втрата водних ресурсів, спричинених, перш за все, антропогенними чинниками. Усі річки Рівненського і Житомирського Полісся належать до басейну Дніпра. На Рівненщині головною водною артерією є річка Горинь разом зі своїми допливами. На Житомирщині виділяються 8 рівноправних річок (Тетерів, Случ, Уборть тощо) [3, 4].

Стану водних ресурсів Українського Полісся приділяється достатньо уваги, проводиться моніторинг за якістю води у прикордонних територіях з Білоруссю; вносяться зміни до Законів України щодо охорони навколишнього середовища; публікуються наукові монографії, статті, звіти і доповіді про стан навколишнього середовища областей [2]. Проте заходи щодо покращення стану водних об'єктів і берегоукріплювальні роботи залишаються переважно на папері за відсутності фінансування [2].

Серед чинників впливу на показники поверхневих вод Рівненського і Житомирського Полісся виділяють як природні, головне – зміни клімату, так і антропогенні чинники. До останніх можна віднести: інженерно-гідрологічні споруди на річках; забори і скиди слабоочищених та брудних стічних вод; забудова і розорювання в межах прибережних смуг та водоохоронних зонах водойм; промислова діяльність, а також видобувна діяльність.

Житомирська і Рівненська області є регіоном, де зосереджені значні лісові і водні ресурси України, однак широко розвинута видобувна промисловість. Корисні копалини видобуваються як відкритим так і підземним способом.

Напружений стан екосистеми поверхневих вод названого регіону пов'язаний з нераціональним та неконтрольованим видобутком різних корисних копалин (торф, титанові руди, бурштин, виробне каміння тощо), вирубкою лісу, а також нехтуванням землекористувачами Законів України про охорону навколишнього природного середовища та Постанов Кабінету Міністрів щодо відтворення лісів, упорядкування орних земель, антропогенної зміни природних ландшафтів, рекультивації порушених земель тощо.

Ознакою руйнувань екологічної системи Поліського регіону є розгорнуті та знищені ґрунти і лісові масиви; покинуті поля торфовищ; зруйновані і розгорнуті водоносні горизонти і обміління річок та озер;

потрощені і сплюндровані цілі локації унікальних представників флори, як лісової, так і водно-болотної; відвали піску і кам'янисто-щебених уламків.

На істотну втрату земельних і водних ресурсів в межах північної частини Полісся вказує присутність значної кількості кар'єрів, котлованів, каналів, канав тощо. Крім того, територія навколо гірських виробок використовується для зберігання відвалів, відсіву, вскришних порід, об'єми і площа яких іноді перевищує площу самого кар'єру, що сприяє росту рівня пилового забруднення. Можна себе тішити тим, що на місце покинутих кар'єрів створюються зони відпочинку (стихийно), зелені зони, маршрути зеленого туризму. Проте це небезпечні локації за багатьма ознаками, які крім того потребують значних капіталовкладень.

Пил, на рівні з хімічним забрудненням, є одним з головних чинників замулення малих річок, озер і їх підземних джерел живлення. За даними дослідників потужність щорічного мулу у малих річках сягає 4 см. Джерелом пилу, поза міськими зонами і автомобільними трасами, є: орні землі; відсів, відвали та вскриша порід поблизу кар'єрів; покинуті ділянки незаконного видобутку бурштину; локації видобутку торфу; ільменітові родовища та гірничозбагачувальні комбінати (ГЗК) тощо; наслідки вибухового дроблення кам'яного масиву Пил переноситься у різний спосіб. Вітер силою 40 км/год переносить дрібні частки (діаметром 0,15-0,30 мм і більше). Такий матеріал не піднімається вітром високо, а переміщується поверхнею ковзання чи стрибками (процес сальції) на відстань до 1 км. Тонкий пил (діаметром до 0,06 мм) переміщується значно краще. Слабкий вітер (силою 5-8 м/сек) піднімає його у повітря і розносить на відстань до 20 км [1].

За рахунок ерозії ґрунту, видування пилового матеріалу і розмиву рихлої породи поверхневими водами поступово змінюється природний ландшафт, що у свою чергу призводить до змін мікроклімату у регіоні. Замулення річок і озер призводить до зменшення їх водотоку і обміління; водойми починають заростати, рослини перегнивають і як наслідок знижується якість прісної води.

Отже, аналіз стану водойм Житомирської і Рівненської областей показує, що напружена гідроекологічна ситуація в межах території досліджень пов'язана з антропогенними чинниками.

Подальше техногенне навантаження призведе до змін мікроклімату у регіоні, що у свою чергу ще більше погіршить екологічну ситуацію, викличе посуху і формування пустельних територій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бредшоу М. Дж. Современная геология / М. Дж. Бредшоу. – Л.: Недра, 1977. – 279 с.
2. Регіональні доповіді про стан навколишнього середовища областей України [Електронний ресурс] // Міністерство екології та природних ресурсів України. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://menr.gov.ua/news/31778.html>.
3. Павельчук Є. М. Гідролого-гідрохімічні характеристики річок Житомирського Полісся в умовах глобального потепління / Є. М. Павельчук, С. І. Сніжко. – Житомир: Волинь, 2017. – 244 с.

ЕКОЛОГІЧНІ РИЗИКИ ПОШИРЕННЯ ПУСТЕЛЬНИХ ТЕРИТОРІЙ В МЕЖАХ РЛП «МІЖРІЧИНСЬКИЙ»

Дідун В.І.

Національний університет «Києво-Могилянська академія», Київ

З початку ХХ століття і до сьогодні вивчаються причини та закономірності утворення пустель на території Українського Полісся як нетипового ландшафту та з точки зору унікальних реліктів. Теоретична оцінка ризиків поширення пустельних територій під впливом змін клімату та інтенсивного антропогенного навантаження на території Чернігівського Полісся на даний час не проводилась.

Термін «екологічний ризик» часто використовують у значенні можливої екологічної небезпеки, до якої можуть призвести як природні, так і антропогенні чинники. Антропогенез зумовлюють погіршення стану навколишнього природного середовища через забруднення ґрунтів, води та повітря. Дослідження екологічних ризиків вимагає розробки протидій з метою уникнення шкідливих наслідків і запобігання погіршенню стану довкілля. Неконтрольована діяльність людини наряду з змінами кліматичних умов призводять до поширення площ пустельних територій, збідненню біорізноманіття, зникненню червонокнижних видів флори та фауни, унікальним ландшафтам, продуктивності лісових насаджень, зменшенню родючості ґрунтів.

Аналіз поширення пустельних територій в межах Регіонального ландшафтного парку (РЛП) «Міжрічинський» дасть можливість зрозуміти загрозу ландшафтам Чернігівського Полісся та їх продуктивності. Прикладом інтенсивного формування пустельних територій в межах України можуть слугувати Олешківські піски Херсонської області чи території видобутку корисних копалин Житомирської області.

На півночі України існують піщані території, які збереглися у великих обсягах після останнього (так званого Дніпровського) зледеніння. Їх почали вивчати на початку ХХ століття. Перші теорії виникнення реліктових пустель були запропоновані П.А. Тутковського у роботі «Викопні пустелі північної півкулі», 1910 р. Визначення екологічних ризиків поширення пустельних ландшафтів в межах Чернігівського Полісся дозволить: 1) відтворити палеокліматичні умови Полісся; 2) проаналізувати сучасні передумови поширення пустель та значення цього явища для оточуючих ландшафтів; 3) визначити чинники, що сприяють формуванню пустель. Пустельні території в межах Регіонально ландшафтного парку «Міжрічинський» (далі РЛП) – це наслідки еолових процесів, що відбувалися на території України в кінці плейстоцену. Холодний і сухий клімат, а також постійні вітри північно-західного напрямку, сприяли інтенсивному розвитку еолових процесів, зокрема формуванню пустель.